

Spring in the air

Het voorjaar staat voor de deur, met voorop de vroegbloeiende goudenregen

Het vriest zo hard dat het niet eens meer kraakt. Temperaturen 's nachts onder de 15 graden met alle gevolgen van dien. De Nederlandse tuinbouwsector heeft het zwaar met dit soort temperaturen. De boomkwekers zijn ernstig bezorgd wat deze temperaturen in combinatie met sneeuw en ijs voor hun gewassen op de akkers voor gevolgen hebben en de gasmeters in de glastuinbouw draaien zo hard, dat de grens van 100 DBA allang overschreden is. Daarnaast is er natuurlijk ook de ijspret, ijs en mooie zonnige dagen: genieten in het kwadraat met koek-en-zopie en dan die spanning over 'de Tocht der Tochten'. Maar het voorjaar komt eraan! En dan is daar die overdadige bloei van de goudenregen.

Auteur: Jan P. Mauritz

Het geslacht *Laburnum*: de goudenregen
Binnen de systematische indeling van het *Regnum vegetabile* - het plantenrijk - behoort het geslacht *Laburnum* tot de orde van de *Fabales* en daarbinnen tot de familie van de *Fabaceae* of *Leguminoceae*: de peuldragers. Dit is een heel grote familie van kruiden, heesters, bomen met zeer verschillende verschijningsvormen, van waterplanten, struiken, lianen tot grote bomen aan toe. Veel leden van deze familie hebben de zogenaamde wortelknolletjes met bacteriën (*Rhizobium*), waarin atmosferische zuurstof wordt gebonden tot nitraten, en hebben daardoor een extra stikstofbron om op armere gronden toch goed te groeien. Binnen deze familie zijn drie onderfamilies en *Laburnum* behoort tot de onderfamilie van de *Papilionoideae*: de vlinderbloemigen. Dit is een uitgebreide groep planten met meer dan tienduizend species in meer dan vierhonderd geslachten, voornamelijk voorkomend in subtropische en tropische gebieden, maar ook met een groot aantal in onze gematigde klimaatzones. De onderfamilie *Papilionoideae* is weer, op basis van morfologische kenmerken, onderverdeeld in een tiental stammen, *tribus* of *tribes*. *Laburnum* behoort tot de tribe *Genisteae* of de bremachtigen, samen met *Genista*, *Cytisus*, *Ulex* en *Lupinus*. Het overgrote deel zijn kruid-

achtige gewassen, zoals bijvoorbeeld allerlei soorten klaver (*Trifolium*-soorten) en daarnaast erwten (*Pisum sativum*) en sperziebonen (*Phaseolus vulgaris*), maar ook de bekendere boomgeslachten *Robina* en *Sophora*. *Genista*, *Ulex* en *Cytisus* zijn enkele vertegenwoordigers van de heesters en de veelvuldig gebruikte peulvruchten als voedingsmiddelen voor mens en dier. Aardig is om te vermelden dat de pinda (*Arachis hypogaea*) geen nootje is, maar een boon. Binnen al dit botanisch geweld is het geslacht *Laburnum* zeer klein, met maar drie soorten, waarvan één ook nog een struikvorm is, en waarover de meningen - u weet wel van wie - verdeeld zijn. *Het zou eens niet zo zijn. Gloeiende, gloeiende... Waar is m'n buks?!* Er is in ieder geval één hybride-soort en één chimaere: de + *Laburnocytisus adami*. Binnen de soorten is er nog een aantal cv's waarvan er een beperkt aantal de revue zal passeren. *Laburnum* komt van nature voor in het midden en de zuidelijke gebieden van Europa: vanuit Frankrijk via de Alpen verder oostwaarts tot in de Balkan. Belangrijk om te weten is dat alle plantdelen van *Laburnum* erg giftig zijn, met name de zaden en de bast. De giftige stoffen zijn de alkaloiden *Cytisine* en *Laburnine*. U bent dus gewaarschuwd.

Kenmerken

Zoals gezegd, *Laburnum* is een klein geslacht van kleine bomen tot grote struiken en maximaal 9 meter hoog en de meeste redden dat niet. Wat al die regens met elkaar verbindt, is de meer dan overdadige, schitterende bloeiwijze. Ook het hout van deze makers is van grote kwaliteit: hard en duurzaam. Helaas groeit de boom langzaam waardoor dit hout niet veel aangeboden wordt, kostbaar is en eigenlijk uitsluitend voor draaiwerk, inlegwerk en siertoepassingen gebruikt wordt. Het kernhout lijkt wat op ebbenhout (*Diospyros*), maar is minder diepzwart. Het hout wordt ook gebruikt voor sierelementen op onder andere de bekende koekoeksklokken uit Tirol. De stam is glad en de stamkleur is in de jeugdfase mooi groen dat op latere leeftijd lichtbruin-groen wordt met oranjeleuke schilfers. De twijgen blijven lang hun fraaie groene kleur houden. Deze twijgen zijn zeer soepel en kunnen prima geleid worden langs een wand of muur, maar ook fantastisch voor een berceau of loofgang worden gebruikt: de takken over een constructie gebogen waardoor een schitterende tunnel ontstaat. Een bijzonder fraai exemplaar staat in Bodnant Gardens in Wales, vlak bij de Ierse Zee. De twee soorten *L. alpinum* en *L. anagyroides* kruisen erg makkelijk, ook in het wild. De soort-hybride die daarbij ontstaan is, draagt de naam *Laburnum x watereri*. Daarover later meer.

Laburnum alpinum bloemen met rood honingmerk.

Laburnum anagyroides 'Aurea' geel blad.

Gouden regen berceaux in Bodnant Gardens.

Blauwe regen, bloeiwijze.

De basiskroonvorm van alle goudenregens is vaasvormig of schermvormig, wat u wilt; als je het dan voor jezelf op een rijtje hebt, is dat goed. De cv's hebben specifieke eigenschappen en vormen. Het verspreid staand blad is drietallig en - *dat ga ik niet verder uitleggen aan dit selecte gezelschap van lezers* - zit aan een lange steel. De deelblaadjes zijn eirond tot ovaal van vorm en groen tot donkergroen van kleur. De bloeiwijze zijn hangende okselstandige tot eindstandige bloemtrossen, afhankelijk van de soort van ca. 10 tot wel 60 cm lange trossen, geel tot goudgeel van kleur met rode streepjes op de vlag en wel of niet geurend, ook weer afhankelijk van de soort. De afzonderlijke bloempjes zijn de overbekende, op vlinders gelijkende bloemen. Officieel vastgelegd is de omschrijving van de bloem:

De afzonderlijke bloemenkroon bestaat uit vijf blaadjes die ten dele met elkaar vergroeid zijn en de zo typische vlinderbloemige kenmerken vertonen; een vlag (één kroonblad), twee zwaarden (twee kroonbladen) en een kiel (twee gedeeltelijk vergroeide kroonbladen). Er zijn tien vergroeide meeldraden en één stamper in de bloem. De peulen zijn zijdeachtig behaard, ingesnoerd tussen de zaden en 6 tot 8 cm lang. De lange, afgeplatte peulen bevatten zes tot acht zaden, niervormig en groenig van kleur; meestal zes peulen aan een tros en bij de bastaard één tot drie peulen per tros. En de morfologische eigenschappen van de Chimaere volgt bij de sortimentsbeschrijving, dus: *rustig blijven jullie, het komt goed!*

Sortiment

Laburnum alpinum: de berggoudenregen

De eerste in de rij, volgens het alfabet. De soortnaam alpinum betekent 'in de Alpen groeiend' en je had het zelf kunnen bedenken, toch? Zoals al eerder in dit vakblad geschreven: *goed opletten wat er staat* en dan is het soms *kinderlijk eenvoudig die nomenclatuur!* De boom groeit het liefst op vochtige en warme berghellingen. Een kleine boom tot grote struik, 4 tot 6 meter hoog met opvallend groene tot grauwgroene twijgen. De deelblaadjes zijn ellipsvormig en 4 tot 7 cm lang, langs de nerven en aan de onderzijde lang behaard en fraai glimmend groen van kleur. De bloeiwijze zijn 20 tot 30 cm lange trossen en de bloemen zijn zoet geurend. De bloemkleur is helder lichtgeel en de boom bloeit in mei-juni. De boom heeft tal van cv's, een paar vars en enkele forma's. *'Hee uh, Mauritz wat is ook alweer een var en forma, en wat is het verschil? 'Als je het niet meer weet, dan zelf een keer opzoeken, graag!'*

De cv 'Lucidum' komt van de blonde, langharige tovenaars Lucius Mafidus uit Harry Potter (zie Beuken, deel II) en heeft, naast alle andere uiterlijke kenmerken, een onduidelijk rood honingmerk op de onderlip. Een van de forma's heeft de bijzondere naam *macrostachys* en dat betekent 'met grote halmen' (of 'aren') en dat slaat dus op de lange bloemtrossen van tot wel 45 cm lengte. Het verspreidingsgebied van deze makker is Zuid-Tirol waar de boom op de wat meer schaduwachtige plaatsen prima gedijt. De cv 'Pyramidale'

heeft steil opgaande takken en blijft vrij smal. De laatste cv is *Laburnum alpinum* 'Pendulum' en heeft, zoals de cv-naam aangeeft, de treurvorm; een schitterende boom die vooral hoog veredeld met heel lange hangende twijgen een fantastische boom is voor op een speciale plek. Meestal is de boom veredeld op 1,40 tot 2,40 m. Vooral exemplaren waar de takken vanaf 2,70 m of hoger hangen, zijn heel schaars, maar mooi, *fantastisch*. De boom is voor 1840 al in Engeland gevonden en in cultuur gebracht.

Laburnum anagyroides: de gewone goudenregen
De gewone goudenregen is ook direct de hoogste species binnen het geslacht, tot maximaal 9 meter hoog, die uiteindelijk uitgroeit tot een mooie boom met een redelijk smalle en soms ook een vrij brede vaasvormige kroon. De boom komt van nature voor in houtopstanden met onder andere *Quercus pubescens*, *Ostrya carpinifolia*, *Sorbus aria* en *Prunus mahaleb* in de berggebieden van Europa tot in Roemenië aan toe.

Afwijkend ten opzichte van de vorige species is dat de bloei drie weken eerder start (april-mei), het blad in totaal iets groter is, meer blauwgroen van kleur en dat er minder bloemen aan de kortere tot 25 cm lange bloemtrossen zitten. De bloemen geuren niet. Iets minder overdadig dus en dat heeft ook zo zijn charme. *'Less is more'*. *Laburnum anagyroides* heeft verder een zachte beharing op de twijgen, de bladeren en de peulen, wat de andere species niet hebben en de boom wordt vaak als onderstam gebruikt.

Indische Gouden regen *Cassia fistula*.

Bijzonder te vermelden is dat van beide goudenregens de cv's en andere snuiters allemaal zo in de periode 1830 tot 1880 geselecteerd zijn en daarna niet meer. De soort *anagyroides* heeft een tiental cv's waarvan ik de volgende aan u voorstel. De cv 'Aurea', herkomst: kwekerij Van Houtte in Frankrijk (1875), heeft in dit geval goudgele bladeren, verkleurend naar groengeel in plaats van helder groen en is eigenlijk niet in cultuur op bij een paar rare Engelse kwekers na dan. De cv 'Autumnae', ontstaan omstreeks 1840 in Frankrijk, bloeit in het najaar voor de tweede keer, minder vol maar wel erg mooi. De cv 'Bullatum' heeft gekrulde bladeren als een theelepeltje en komt ook uit Frankrijk. De cv 'Pendulum' lijkt sterk op zijn naamgenoot uit de *alpinum*-clan, maar groeit sterker.

De *Laburnum anagyroides* var. *alschingeri* is een dwergvorm tot 2 à 3 meter hoog met vrij korte bloeiwijzen. Het is een dubieuze variëteit die ook als ondersoort beschreven is. De zeer rijkbloeiende selectie ervan wordt beschreven als *Laburnum anagyroides* 'Sunspire'. Dat is dan weer bijzonder! Het is een grotere boom of struik tot ca. 5 meter hoog, vrij opgaand en sterk vertakt. De boom kenmerkt zich door de smalle groeiwijze en de opstaande tot overhangende bloeiwijze en dus niet hangend zoals alle andere regens. De boom wordt ook wel *L. anagyroides* 'Columnare' genoemd, maar dat is onjuist. Het is een bijzon-

der fraaie regen en een verrijking van het sortiment.

Laburnum caramanicum is de derde in de rij en hier is weer taxonomisch gedonder over binnen het inmiddels ook bij u allen bekende 'vrindclubje'. De ene helft van die grappenmakers zeggen: 'Een soort binnen *Laburnum*,' en de andere helft roept: 'Nee, nee, het is zelfs een apart geslacht: *Podocytisus caramanicus*.' Zoals u weet, houd ik mij vast aan de oude meesters, dus is het een soort van...

Wat wel honderd procent zeker is, is dat het een klein opgaand struikje is tot ca. 1 meter hoog met grauwigroene bladeren en kleine bloemtrossen van 10 tot 20 cm lengte. Dit dwergje komt van nature voor in de bergen van Griekenland en Klein-Azië. Een fraai exemplaar staat in de botanische tuin van Bordeaux.

Laburnum x watereri; de bastaardgoudenregen. Wat een mooi woord: 'bastaardgoudenregen', maar dan wel op een scrabblebord met drie keer de woordwaarde. Ik ben weliswaar trots op onze Nederlandse taal, maar soms kunnen we er ook wel wat van in dit landje, 'bastaardgoudenregen', en dan allemaal aan elkaar geschreven. 'In je hok JP, niet lullen anders dan over bomen, wil je?' hoor ik ergens op de achtergrond. Dus, deze regen is een kruising tussen *L. alpinum* en *L. ana-*

Drietallig blad.

gryoides en is een tussenvorm van beide ouders qua groeiwijze, bloemkleur, beharing en bloeitijd. Deze regen heeft de langste bloemtrossen en de minste vruchten, wat voor het gebruik van deze bomen aantrekkelijk is vanwege de giftigheid van de zaden. Deze hybride is op verschillende plaatsen ontstaan in parken en tuinen, maar ook in de vrije natuur komt deze species voor in een gebied zo rond Zuid-Tirol en het zuiden van Zwitserland. De eerste beschrijving van deze hybride is opgesteld in 1864 door Knaphill Nursery in Engeland. Er zijn drie cv's van *Laburnum x watereri* waar geen twijfel over bestaat, en vier waar het nodige over gemauid wordt. Ik doe daar niet aan mee, dus de drie makkers zijn: 'Alford's Weeping', een mooie treurvorm, in 1968 ontstaan op Hilliers & Sons Nurseries in Winchester, Engeland. Deze wereldberoemde kwekerij geeft nog altijd een schitterend botanisch boekwerk uit: *Hillier's Manual of Trees & Shrubs*. De cv 'Parkesii' is een van de selecties van Knaphill Nursery omstreeks 1842 en niet meer in cultuur door verbeterde selecties. En daar is ie dan eindelijk, de allerbeste, de belangrijkste en meest uitbundig bloeiende goudenregen: *Laburnum x watereri* 'Vossii'. De boom is in 1875 geselecteerd door de Nederlander Cornelis de Vos in Hazerswoude. Het is een kleine boom, grote struik tot 7-8 meter hoog, met een opgaande en op latere leeftijd een uitwaaiende kroon. De bloemtrossen kunnen wel 50 cm lang worden, zeer dicht en met talrijke bloemen met een duidelijk, donkerrood honingmerk op de onderlip en licht zoet geurend. Let op, want er is veel kaf onder het koren. Vanwege zijn geweldige kenmerken en eigenschappen wordt er veel op de markt gebracht onder de naam 'Vossii' en dat is het niet. Dus let op wat je koopt. Soortecht uitgangsmateriaal is ook verkrijgbaar bij de Vermeerderingstuinen in Horst en Zeewolde.

En dan is het nu tijd voor die hele bijzondere... De + *Laburnocytisus adamii*, de ent-chimaer, ontstaan uit *Laburnum anagyroides* en *Cytisus purpureus*. 'Wat is een chimaere of chimaera, Mauritz? Het klinkt bijzonder, iets nieuws?' hoor ik een aantal van u vragen. 'Jazeker, heel bijzonder. En nee hoor, iets heel ouds.'

De Griekse mythologie

De Chimaera is een fabelwezen uit de Griekse mythologie. Het is een monster, samengesteld uit delen van meerdere dieren en verwant met andere monsters uit de Griekse mythen en sagen, zoals de Cerberus en de Hydra (zoek die twee 'huisdieren' maar eens op). De Chimaera werd afgebeeld met twee koppen: één van een leeuw en één van een bok, verder met het lichaam van een geit en een staart als een slang. Ook kon de Chimaera vuur spuwen uit alle drie zijn koppen. Het door een mens zien van de Chimaera was een voorteken van onheil, onweer, schipbreuk en allerlei andere (natuur)rampen, in het bijzonder vulkaanuitbarstingen en aardbevingen. In middeleeuwse christelijke kunst op schilderijen en tapijten, beeldhouwwerken en dergelijke verschijnt de Chimaera als symbool van satanische krachten. In de botanie is het een geënte plant met gestapelde eigenschappen van de ouders, dus zowel van de onderstam als van het geënte ras. De chromosomen in deze plant zijn niet vermengd met elkaar tot een uniek wezen, maar gestapeld, waardoor eigenschappen van beide ouders voorkomen in het individu. Het +-teken voor de naamgeving duidt op deze stapeling. Het is een heel zeldzaam, maar niet uniek verschijnsel; er zijn naast de hoofdpersoon in dit verhaal meerdere Chimaeren bekend, zoals + *Crataegomespilus dardari*, een entbastard uit *Crataegus monogyna* en *Mespilus germanica*, ook ontstaan in 1895 in Frankrijk.

Blauwe regen, bloeiwijze.

De Adams regen is ontstaan in 1825 in Frankrijk op de kwekerij van Jean Louis Adam in Vitry, een plaatsje onder Parijs, door op een onderstam van *Laburnum anagyroides* een ent te zetten van *Cytisus purpureus*. Precies op de entplaats is een knop geactiveerd met de bijzondere eigenschappen. Het gebeurt namelijk nogal eens dat de uiterlijke kenmerken van beide ouders qua blad en bloeikleur en de gestapelde kenmerken op één individu zichtbaar zijn. De bloemkleur van Adams regen is namelijk vleeskleurig. Deze kleur ontstaat doordat de bloemen van de *Laburnum* ouder geel zijn en van de *Cytisus* ouder purperrood. Door een gele opperhuid en een purperrode onderlaag wordt de kleur vleeskleurig of rozeachtig, zoals ongeveer de huidkleur van het blanke mensenras. De bladeren zijn weliswaar drietallig, maar kleiner dan van de goudenregens met langere stelen. De blaadjes van de *Cytisus* (de brem) zijn, zoals jullie wel weten, veel kleiner en scherper. Op de Floriade in Venlo staat in de Bomenallee een exemplaar met alle drie de bladvormen en alle drie de bloemkleuren en dat is echt heel bijzonder. Naast de goudenregens bestaat er op deze aarde ook nog de zogenaamde blauweregens. Dit zijn echter klimplanten of slingerplanten die behoren tot het geslacht *Wisteria* en dat is wel weer een geslacht binnen de onderfamilie *Papilionaceae*. Dus met dezelfde bloemenopbouw en andere kenmerken zoals peulen en ook hartstikke giftig! Van *Wisteria* zijn *floribunda* en *sinensis* de belangrijkste soorten. Hoe raar het ook klinkt: van de blauweregens zijn er witte, blauwe en violette variëteiten. Goede soorten zijn onder meer *Wisteria floribunda* 'Alba', die wit bloeit, *Wisteria floribunda* 'Rosea', met licht lilatroze bloemen, en *Wisteria floribunda* 'Macrobotrys', met de langste bloemtros van alle soorten en een violetblauwe bloei. Ik ben meer gecharmeerd van *Wisteria sinensis*, die welriekende bloemen heeft. Ook deze soort bloeit met blauwviolet bloemen. Overigens bestaat er van die heerlijk geurende *sinensis* ook een witte variëteit: de 'Alba'. 'Dat kan iedereen zo onderhand wel invullen, toch?' De hoofdbloei begint in mei en sommige soorten houden het erg lang vol en/of bloeien door. Of later in het seizoen nog een keer. Prachtig tegen een gevel of geleid langs een pergola, een loofgang of loofboog. De laatste die ik u voorstel, is de Indische goudenregen: de *Cassia fistula*. De Nederlandse naam is trommelstokkenboom vanwege de lange, staafvormige vruchten. In zijn natuurlijk verspreidingsgebied is het een grote boom, tot 18 meter, met een korte stam en een brede, losse kroon. In

de bloeiperiode laat de boom vaak wat bladeren vallen, maar is nooit lang kaal. De bladeren staan afwisselend geplaatst, zijn tot 50 cm lang en zijn evengeveerd in acht tot zestien deelblaadjes. De deelblaadjes zijn eivormig, toegespitst en tot 20 cm lang. De bloemen groeien in 30-80 cm lange hangende trossen die doen denken aan die van de goudenregen. *Cassia* behoort echter tot een andere onderfamilie: de *Caesalpinioideae*, vernoemd naar Andrea Caesalpinia (1519-1603), de tweede directeur van de botanische tuin in Pisa. De bloemen zijn ca. 4 cm breed en bestaan uit vijf kortgesteelde, licht- tot diepg gele kroonbladeren. De vruchten zijn tot 60 cm lang en ca. 2 cm dikke, staafvormige peulen die bij rijpheid bruinzwart worden, de zogenaamde trommelstokken. De Indische goudenregen komt oorspronkelijk uit India en Sri Lanka en is hier in Nederland niet winterhard. Een veelvuldig in bloembakken en als kuipplant gebruikte broeder is de *Cassia corymbosa*, die in de zomer met zijn schitterende bloeiwijze het terras of balkon verfraait.

Afsluitend

Ik hoop dat ik u wat inzicht heb gegeven in de beschikbare regens in Nederland. Ga vooral gebruikmaken van deze schitterende species die u een overdadige en meer dan schitterende bloeiwijze aanbieden. Naast gebruik in de particuliere tuin ook geweldig toepasbaar in de openbare ruimte als parkboom, maar ook zeker als straatboom in de kleinere profielen. Daarnaast is de boom ook prima te gebruiken in daktuinen en in grote boombakken in winkelgebieden. Neem wel de 'Vossii', gewoon omdat het de beste is, deze Nederlandse species waarop we allemaal trots kunnen zijn.

De auteur Jan P. Mauritz is unit manager Bomen en Beplanting bij Cyber bv.